

RİZVAN QARABAĞLI

QARABULAQDAN
FÜZULİYƏDƏK

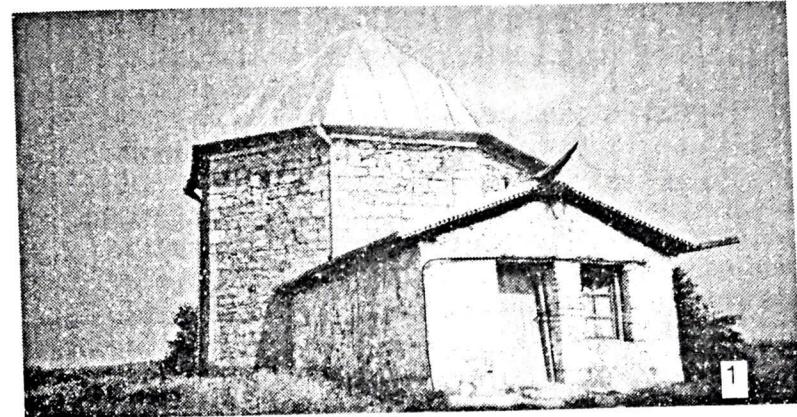
ŞEYX İBRAHİM TÜRBESİ

Füzuli ərazisindəki maraqlı abidələrdən biri də Aşağı Aybasanlı kəndinə məxsus qədim məzarlıqda ucaldılan Şeyx İbrahim türbəsidir. Ümumi hündürlüyü 6 m-ə çatan Şeyx İbrahim türbəsi təbii əhəng daşı ilə planda səkkizbucaqlı şəkildə inşaa edilmişdir. Türbənin gövdəsi daşdan tikilsə də, onun künbəzi bişmiş kərpiclə hörülmüşdür. Lakin əsrimizin əvvəllərində təbii və sünə dağııntılarla məruz qalan künbəzin mərkəzi uçub tökülmüşdür. Sonralar yerli sakinlərin köməyi ilə türbənin yarıluçq künbəzinə toxunmadan onun üst hissəsin yenidən dəmir-beton künbəzlə örtmüslər (interyerindən onun tavanına baxanda bu vəziyyət aydın görünür). Ancaq bu örtük də təbii suları saxlamadığından, onu da bayır tərəfdən paslanmayan ağ rəngli əlvan metal təbəqə ilə üzləmişlər. Doğrudur, metal təbəqə təbii suları türbənin mərkəzinə ötürmür, lakin abidəni tamamilə müasirləşdirərək onun memarlığına və əvvəlki görümünə xələl getirir.

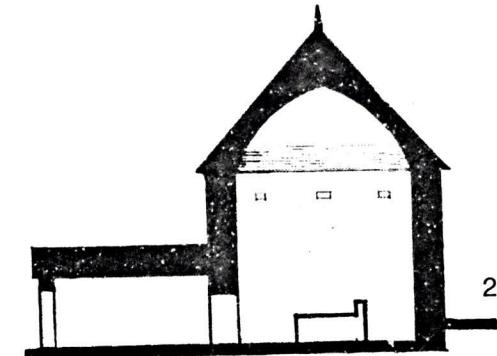
Yeri gəlmışkən, təəssüflə onu bildirək ki, belə metal təbəqələrdən Füzuli şəhərindəki Hacı Ələkbər məscidinin və Horadız kəndindəki Cümə məscidinin dam örtüyündə də istifadə olunmuşdur.

El arasında "İbə İbrahim" kimi məhşurlaşan Şeyx İbrahim türbəsinin yalnız künclərində və giriş qapısı yanlarında işlədilmiş daşlar yaxşı cilalanmış, gövdənin digər yerlərində işlədilən daşlar isə öz təbii formasında divara düzülmüşdür. Hündürlüyü 150 m, eni isə 73 sm olan giriş qapı açığını yuxarıdan yeganə daş bağlayır. Həmin daşın aşağı hissəsinin düz olmasına baxmayaraq onun üst hissəsi yarımdairə şəklində yonulmuşdur. Əlbəttə, qapı boşluğu üzərində belə formalı daşların istifadəsi onun daha da möhkəm olmasına xidmət edir. Qapının soldan yuxarı küncündə qoyulmuş digər sal daş üzərinə ağac altında ayaq üstdə durmuş qadın və yanında at şəkli işlənmişdir. Həmin səviyyədən qapının sağ tərəfindəki sal daş üzərində isə yarıpozulmuş vəziyyətdə, əski əlifba ilə iki sətirdən ibarət kitabə vardır. Kitabə "Allahın Rəsulu Məhəmmədə salam. 1042...Əvəzəli bin Əlimərdan..." sözləri yazılmışdır.

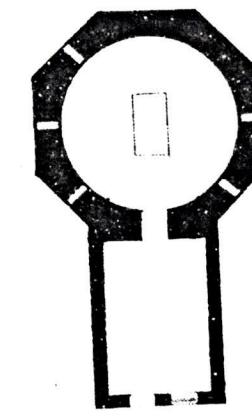
Çox güman ki, Əvəzəli türbəni tikən ustanın adıdır. Hicri

1

2

3

Şeyx İbrahim türbəsi.

1. Ümumi görünüşü

2. Kəsiyi

3. Planı

tarixi ilə 1042 rəqəmi isə türbənin tikildiyi tarixi göstərir. Həmin tarixi miladi ilinə çevirdikdə 1632-33-cü illərə uyğun gəlir.

Yeri gəlmışkən bir haşiyə çıxaq:

Hələ 1980-ci illərdə Füzuli bölgəsindəki abidələr üzərində elmi-tədqiqat işləri aparırdı. Yaşı 90-ı keçmiş Kürdlər kənd sakini Usub kişi ilə Şeyx İbrahim türbəsi haqqında söhbət edərkən o, deyirdi ki, "mən balaca uşaq olanda dedilər ki, İbə İbrahim türbəsi uçub. O vaxtlar Məşədi İmamverdi kişinin təşəbbüsü ilə kəndimizin yaxınlığındakı "İlanlı" dağından çoxlu daş çıxardılar, sonra 20 öküz arabası ilə birdəfəyə o daşları türbəyə apardılar".

Usub kişinin dediklərindən belə məlum olur ki, Şeyx İbrahim türbəsi əsrimizin əvvəllərində bərpa olunmuşdur. Çox güman ki, türbəni bərpa edən usta onun əvvəlki tikilmə tarixini göstərən kitabəli daşının yazılarına toxunmadan yenidən onu divara qoymuşdur. Giriş qapısının bütün tərəflərində işlənmiş, həmçinin kitabə yazılmış daşın digər divar daşlarından kəskin surətdə fərqlənməsi yuxarıdaçı fikrimizi bir daha təsdiq edir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz tarixi dəlillərə əsaslanaraq qətiyyətlə deyə bilərik ki, Şeyx İbrahim türbəsi əsrimizin əvvəllərində bərpa olunmamış, əslində o, əvvəlki bünövrəsi üzərində yenidən səkkizbucaqlı şəkildə tikilmişdir.

Türbə xaricdən səkkizbucaqlı formada olmasına baxmayaraq daxili divarı dairəvi formada hamar şəkildə icra olunmuş və əhəng məhlulu ilə suvamışdır. Buranın işıqlandırılması üçün (türbənin künbəzinə yaxın məsafədə) onun beş tərəfində eyni sayda, kiçik ölçülü (20 x 40 sm) pəncərə qoyulmuşdur. Bu da türbənin daxilini alaqrənlı işıqlandırmağa imkan verir.

Azərbaycanın bir neçə qəbirüstü abidələrindən fərqli olaraq burada Şeyxin məzari türbənin mərkəzində, döşəmədən 80 sm hündürlüyü malikdir. Qeyd edək ki, qəbirlərin türbə daxilində bu formada yerləşdirilmə həllinə həmin bölgəyə məxsus Horadiz kəndi yaxınlığındakı İmamzadə abidəsində də rast gəlirik. Xatırladaq ki, bu bölgənin orta əsrlərə aid (Babı kəndindəki Şeyx babi Yəqubi, Aşağı Veysəlli kəndindəki Mir Əli və Əhmədallar türbəsi və s.) türbələri isə əksinə ikimərtəbəli olmuş məzarlar isə yeraltı hissəsindədir. Şeyx İbrahim türbəsinə daxil olarkən məzarın aşağı tərəfində üzəri ərəb qrafikası ilə yazılar olan bir sal daş parçası diqqəti cəlb

edir. Həmin daşın yazılarını M.Nemətova belə oxumuşdur:

"Bissimillah İrrəhman İrrəhim...1302...Hüseyini Kərkəzi. Məhəmməd, Fatimə, Əli, Həsən, Hüseyn...əl Müzəffər... Bəy ibn Şərif bəy".

Yazılardan göründüyü kimi, burada Şeyx İbrahim i yada salacaq heç nəyə rast gəlmirik. Söz yox ki, yazıların bir qismi hansısa səbəbdən sindirilmiş daşın digər parçası üzərində qalmışdır. Buradakı 1302 rəqəmini isə Şeyxin ölüm tarixi kimi qəbul edə bilmərik. Çünkü bu miladi tarixi ilə 1884-85-ci illərə uyğun gəlir. Bu tarixlə türbə üzərindəki 1632-1633-cü il tarixlərini müqayisə etdikdə belə çıxır ki, Şeyx İbrahim ölümündən təxminən 252 il qabaq özünə türbə tikdirmişdir!!! Yerli yaşlı sakinlərin dediyinə görə, Sovet hakimiyyəti gələndən sonra türbə ilə birlikdə Şeyxin məzarını da dağıtmışlar. Buna əsasən demək olar ki, həmin yazılı daş parçası sonradan qəbrin bərpası zamanı izi itmiş qəbirlərdən birinindir və səhv olaraq bura qoyulmuşdur. Həmin daşın qəbrin aşağı tərəfində əksinə - başıaşağı vəziyyətdə qoyulması da bu fikri bir daha təsdiq edir.

Bir neçə il önce türbənin giriş qapısı tərəfdən çox da böyük olmayan dəhliz tikmişlər. Doğrudur, bu tikili ziyarət üçün türbəyə daxil olanların ayaqqabılarını çıxarması üçündür. Lakin bu əlavə tikilinin də türbənin memarlığına xələl gətirməsi göz qabağındadır. Bir sözlə, Şeyx İbrahim türbəsinin əvvəlki formasını özünə qaytarmaq üçün bərpaçı mütəxəssislərin köməyinə böyük ehtiyac duyulur.

ƏHMƏD SOLTAN TÜRBƏSİ

Şeyx İbrahim türbəsindən təxminən 80-100 metr şimal tərəfdə üstüaçıq və dördbucaqlı şəkildə inşaa olunmuş digər iki türbə də var.

Birinci türbə xırda ölçülü bir neçə tip təbii daşların qarışığı ilə tikilmiş, özül üzərində "epoxa" adlı bişmiş kərpiclə (22 x 22 x 5) inşaa olunmuşdur (xatırladım ki, Cəlil türbəsində işlədilmiş kərpiclər də məhz elə bu ölçüdədir).

Ümumi sahəsi 8,6 x 6,86 metrə çatan hasar tipli bu türbənin şərqi tərəfində çox da böyük olmayan yeganə giriş qapısı vardır. Həmin qapı divarda işlədilmiş bişmiş kərpiclə oxvari tağbənd şəklində düzəldilmişdir.

Qapı açırımı yuxarı və yan tərəflərdən qismən dağılsa da,